

The Elijah Institute

דתות ותשובה

צמיחה במסורות דתיות, למול עידן חדש

מאת שייך עבדול חאדי פלאצי

מנהל

המכון התרבותי של הקהילה האיסלמית האיטלקית, רומא

Tawbah ו- Istighfar

על פי האמונה האיסלמית, התשובה ממלאת תפקיד מרכזי בהתפתחות נפש האדם במסעה ופירושה המילולי הוא "לפנות Tawbah, לעבר אלוהים. המילה הערבית לתשובה היא לקראת". אקט התשובה פירושו פנייה לעבר אלוהים, בבקשה לכסות על מגרעותינו ולסייע לנו להתגבר עליהם. בעוד שהפירוש האנגלי למילה "תשובה" מבטא נטייה בעלת אופי פנימי יותר של הנפש, המקבילה בערבית מרמזת הן על הכוונה להביע תשובה והן על המעשים הנדרשים להגביל את תוצאות העברות הקודמות. מזווית ראייה זו, המילה הערבית דומה המרמזת על מהפכה פנימית הכוללת הן את הגישה של metanoia, במובנה למילה היוונית בעל התשובה והן את הפיצוי המשתמע.

האיסלם נוהג לסווג את החטאים לחטאים נגד זכויות אלוהים, וחטאים שנעשו כנגד זכויות בני דהיינו, אי ביצוע תפילות חובה, הימנעות – האדם. כאשר מפירים את הזכויות האלוהיות מצום חובה, הפרת נדר, יש צורך למלא את החלל שנוצר באמצעות ביצוע טקס כפרה ופיוס; כאשר נבצר מן הפרט לבצע טקס זה, שומה עליו לנסות לבצע כל מה שבאפשרותו לעשות, ולדעת לבטח כי – כדברי הקוראן – "אללה הוא הרחום ביותר כלפי בעלי הרחמים".

בניגוד לכך, כאשר מפירים את הזכויות של בן אדם אחר, לתיקון עוול זה יש עדיפות מוחלטת, אפילו על פני מעשי אמונה אחרים. אם האדם שבו פגענו אינו מוכן למחול לנו או לקבל פיצוי, עלינו להמשיך בניסיונות לקבל ממנו מחילה. קבלת מחילתו של אללה, היא קלה, במובן מסוים, מאחר ותכונת הרחמים חובקת כל היא מאפיין קבוע של המהות האלוהית, בעוד שבן האנוש עשוי לגלות סרבנות לווייתורים ולהענקת מחילה.

נעזי בכך Tawbah הבדל שפתי אחר בין המושג המערבי של מחילה לבין המונח האיסלמי שהראשון הוא חד צדדי, בעוד שהאחרון הוא הדדי. משפט כמו "ה' מבקש תשובה מבן האדם" משולל כל משמעות במסורת המערבית, בעוד שבמערבית נהוג לומר כי "אם בן אדם כלפיו". ברגע שבן האדם פונה לה' בתשובה, Tawbah לאלוהים, ה' עושה Tawbah עושה ה' פונה אליו ומוכן למחול לו. על פי מסורת המופיעה באוסף של עימאם אן-נאוודי, המכונה בשם "אל-ערבאין", הנביא מוחמד כתב שה' אמר, "מרגע שמשרתי צועד צעד לקראתי, אני ברגע שהוא בא אלי בהליכה, אני בא לקראתו בריצה; צועד שני צעדים לקראתו לא רק לאחר ביצוע חטא, אלא גם Tawbah במובן זה, נאמר באיסלם כי מאמין חייב לבצע עם המשמעות "Tawbah" לאחר ביצוע מעשים טובים. התרגום המילולי המקביל את המונח הזה. הפנייה לעבר של מחילה (כפי שמתחייב ברוב המקרים), מאבד את המובן הפנימי אלוהים לאחר ביצוע מעשה טוב פירושה כי אנו מייחסים לו אותה יצירה של מעשים טובים הנרכשים על ידנו, ומבקשים ממנו למחול לנו על ההגבלות שלנו בציות לרצונו.

בקשת המחילה. הנוסחה Istighfar מקושרת באופן מיידי עם Tawbah, יתרה מכך המסורתית שקיבלנו מהנביא מוחמד היא "אני מבקש מחילה מאללה, הגדול, האחד והאחיד שאין ה' בלתו, ופונה לעברו". קריאה/תפילה זו חייבת להיעשות מייד לאחר ההכרה בביצוע חטא, אך ניתן לחזור עליה גם מבלי התייחסות ישירה למעשה מסוים, כתפילה יומית, מאחר ולפי האמונה היא מייצגת הגנה כנגד אותם חטאים שאין אנו מודעים אליהם. הנביא מוחמד נהג לומר, "פעמיים ביום, אני מבקש את מחילתו של ה' שבעים פעם".

לבקש מחילה על אחרים

Istighfar על חטאי אחרים, יש לנו הזדמנות לבצע Tawbah אם אין זה אפשרי לבצע עליהם, דהיינו, לבקש מאללה למחול לאותם חטאים שחטאו שעליהם טרם ביקשו מחילה. בקשה זו שלנו יכולה להיות בקשת מחילה פוריייה, ואמצעי טוב לסלילת הדרך לתשובה מלאה מצדם. בקשה זו יכולה להיות מקושרת גם עם הזמנה לחשוב על הדרך שבה נוהג ה'

ביצירתו, כך שהחוטא יבין את גודל הרווח שיפיק מתשובה. בקוראן הקדוש נזכרות מספר אנו Intighfar דוגמאות בהן הנביאים משתמשים בטיעונים רציונליים להוביל את בן האדם ל:קוראים על נוח את הדברים הבאים

הוא אמר, אלוהי, קראתי לעמי לילה ויום, אך קראתי אליהם רק גרמה להם להתרחק ממני " יותר; ובכל פעם שקראתי להם שאתה תמחל להם, הם החרישו את אוזניהם, התעטפו בבגדיהם, המשיכו בעוולות וברשע, ודחו את דברי בבוז גאה. אחר כך קראתי אליהם לעלות על דרך הישר בצורה גלויה, הטפתי להם בציבור, ופניתי אליהם בפרטיות ואמרתי "בקשו את מחילת אלוהים; שכן הוא הסלחן הגדול; הוא ימטיר עליכם גשם לרוב, והוא יעניק לכם עושר וילדים, ויגרום לגנים לפרוח בעבורכם, ויגרום לנהרות לזרום עבורכם. מה קרה לכם שאינכם מקווים לגדולה וחוכמה מאללה? והוא יצר אתכם בצורות שונות ובמצבים שונים. האם אינכם רואים כיצד יצר אללה את שבעת הרקיעים בהרמוניה מושלמת, ויצר את הירח, ונתן לכם אור, והפך את השמש למאור? ואללה גרם לכם לגדול מהאדמה כצמח טוב. אחר כך הוא יגרום לכם לחזור אליה, והוא יביא ויצמיח גידול חדש. ואללה יצר עבורכם את האדמה, כדי שתוכלו לחצות את דרכיה רחבות הידיים." (71, 5-20).

עבור האויבים שלנו, עבור אלו המתנגדים Istighfar אנו למדים מן הקוראן שניתן אפילו לבצע כאשר אבינו אברהם הזמין את Tawbah לנו, ורודפים אותנו מפני שאנו מזמינים אותם ל אביו לקבל את האמונה באל אחד ולזנוח את האמונה באלילים, אביו הגיב בצורה מאוד אלימה, ואפילו איים להורגו. תגובתו המיידית של אברהם הייתה להתפלל עבור אביו, כדי שניתן יהיה להוביל אותו לתשובה; הוא לא פסק מתפילתו זו עד שהבין כי אין לאביו שום הזדמנות להמיר את דתו. אנו קוראים:

נזכר בספר הסיפור של אברהם. הוא היה איש אמת ונביא. ראה, הוא אמר לאביו, "מדוע " הנך מאמין במה שאינך שומע ואינך רואה, ומה שלא יכול להועיל לך? או, אבי, הגיע לידיעתך לידיעתך; לך אחרי, אני אוביל אותך לדרך הישר. או אבי, אל תאמין בשטן, משהו שלא הגיע השטן הוא מורד כנגד הרחום. או אבי, אני פוחד לבל יעניש אותך האל ותהפוך לחבר של "השטן".

הוא ענה, האם עזבת את אלוהי, אברהם? אם לא תחדל מכך, אגרום אותך באבנים. עכשיו " "הנח לי לזמן ארוך

אברהם אמר, "היה שלום עמך. אבקש בעבורך את מחילתו של אלוהים. הוא אכן נדיב כלפי". (19, 41-47).

אנו מוצאים דוגמא נוספת בסיפור יוסף ואחיו

וכאשר הם ניצבו בפני יוסף בשנית, הם אמרו, "או אדון אציל, העוני הכה וייסר אותנו ואת " אך עם זאת תן לנו מידה גדושה, והיה, משפחתנו, והבאנו עמנו סכום כסף פעוט וחסר ערך "נדיב אלינו. לבטח, אללה אינו גומל לצדיקים

"הוא אמר, האם אתם יודעים מה עוללתם ליוסף ולאחיו מתוך אי ידיעה"

"הם ענו, האם יוסף הנך"

הוא אמר, כן, אני יוסף וזהו אחי (בנימין). אללה היה אכן נדיב אלינו. אמנם, מי שחושש " מאללה והוא יציב ואיתן – אללה לעולם אינו סובל לאבד את תגמול הטוב".

"הם ענו, באללה, לבטח העדיף אותך אללה על פנינו, ואמנם היינו חוטאים". הוא אמר, "ולא תהיה מוטלת עליכם אשמה ביום זה; מי ייתן ואללה יסלח לכם! והוא הרחום והחנן ביותר מבין אלו המראים חסד ורחמים". (12, 88-92).

מי ייתן ואללה יעזור לנו לשנן מילים אלה, ולחזור עליהם בשכיחות גבוהה על אחינו. אינשללה, יהיה זה הנדר שלנו לעידן החדש, אחריות על כתפינו למולו, ולברואיו. ברצוננו להודות לכל אחד מכם על ההזדמנות להציע זאת בפניכם

מבחן האמונה

הנכונות להודות על האופי החוטא הטמון בחלק גדול ממעשינו אינה קלה כלל ועיקר. יש בכך משום מבחן אמיתי, מאחר ומדובר בהודאה כי איננו מסוגלים – בכוחות עצמנו, באופיינו השביר – לגבש תשובה חיובית לה' הקורא אלינו. תשובה תמיד מייצגת מבחן. הקוראן אומר: מבלי להיבחן? הרי גם האנשים, "האם בני האדם סבורים כי די לומר "אנחנו מאמינים" שקדמו להם עבור מבחנים, ואללה ידע להבדיל בין המאמינים האמיתיים והכוזבים". (29, 2-3).

הבה נתעמק בנקודה זו. זה שאהבנו אומר לנו, כי מבלי להעמיד את אמונתנו במבחן הוא לא למרות שאיננו, יקבל את בקשתנו. המבחנים בהם הוא מעמיד אותנו הם רק ביטוי לאהבתו מוכנים לקבל אותם ככאלה. אלו הטוענים שהם בעלי אמונה, אלו שנשבעו לאהוב ולהעריך אותנו, לבטח ייבחנו על ידו, ויעילות טענתם צריכה להיות מוכחת בתנאי מצוקה וסבל

ה' אינו צריך לבחון אותנו, שהרי הוא יודע את צפונות לבבנו, ואין דבר הנסתר ממנו. הוא בוחן אותנו רק כדי להוכיח את אמונתנו בעין האחר, "הזר" וה"שכן" כאחד. הוא עושה זאת רק כדי להראות לעולם את האמת או הכזב באלה הטוענים לאהוב אותו.

בפסוק אחר של הקוראן הקדוש נאמר כך

האם חשבתם כי תוכלו להיכנס לגן העדן מבלי שאללה יבחן את אלה מכם שלחמו קשה " (3, 142). "ונשארו איתנים

זכן:

האם העליתם על דעתכם כי תוכלו להיכנס לגן העדן מבלי לעבור ניסיונות שהועברו בהם " קודמיתם? הם ידעו סבל ומצוקה, והיו כה נפולים ברוחם עד שאפילו השליח ובעלי האמונה אשר היו עמו צעקו: "מתי תגיע ישועתו של אללה?", ואמנם, ישועתו של אללה קרובה! (2, 214).

במקרים מיוחדים, מבחן האמונה נראה כבעל סתירה פנימית. לשנוא את מה שאנו יודעים לבטח שהוא חטא, ומה שמוכר לכול כרשע, איננו מבחן כלל וכלל. הדוגמא של המבחן בו הועמד אברהם תבהיר את הכוונה. אברהם היה חייב לבחור בין אהבה לאלוהים ואהבה לאביו, למשפחתו, לארצו, וזאת למרות שכיבוד אב הוא מבין ההיבטים המשמעותיים והחשובים של אמונה. ולמרות זאת, כאשר המבחן קשה יותר, עלינו להראות כי אנו אוהבים את ה' יותר מכפי שאנו אוהבים את אביו ואת אימו, יותר מאשר אנו אוהבים את הקרובים לנו ביותר, יותר מאשר חברינו לדת, יותר מאשר הזהות הדתית שלנו. במקרים כגון אלה הניסיון הופך קשה ונורא.

?את מי אנו אוהבים יותר

הציווי לאהוב שניים סותר מעצם טיבו. ציווי האחד מנוגדים בצורה מוחלטת לציווי האחר. אם אתה מציית לאחד, אתה פועל בניגוד לרצון האחר. לא ניתן לציית לשניהם בעת ובעונה אחת. אם נעתיים לרצון אהוב אחד אזי האחר אינו שבע רצון. במקרה כזה, הציוויים של האהוב אחריהם מילאת, האהוב שאת רצונותיו העדפת, יהיו אלה של האהוב הקרוב אליך יותר. כל אחד ואחד מאתנו חווה חוויה זו מדי יום, למרות גם אם לא באופן כה דרמטי. מישו מבקש ממך לעשות דבר מה, בעוד שאדם אחר מבקש ממך לעשות בדיוק את ההפך. אתה תמלא אחר הבקשות והרצונות של האדם שאתה אוהב יותר מכל. תהיה אדיש לנוכח אי שביעות רצון של מי שאינך אוהב, או לחילופין, כלפי מי שאתה אוהב מעט פחות.

על המאמינים להעמיד את ליבם במבחן זה מדי יום. עליהם לפשפש בנפשותיהם ואז לומר בצורה כנה האם הם באמת אוהבים את ה' יותר מכל דבר אחר בעולם. הדרישות של רעיות, הורים, אחים, אחיות, קרובים, מכרים, ידידים ומפקדים (לרבות הדמויות שאנו מחשיבים כמנהיגים הדתיים שלנו), עלולות במקרים קיצוניים להיות סותרות לציווי אלוהים. בדומה לכך, גם התביעות של נפשותינו אנו סותרות. אותם תביעות ומשאלות של נפשותינו הן המסוכנות ביותר.

(נפש האדם מועדת לרוע, אלא אם האלוהים מעניק לה מחסדו". (12,53)

דחפים של נפש האדם

אלא אם טוהרה באמצעות הקרבה האלוהית, נפש האדם מונעת משלושה סוגים של דחפים: הסוג הראשון הוא השתוקקות לחטא, אותם חטאים שאנו מכירים בהם כחטאים באינטלקט שלנו, והם מהווים סיכון פחות הרסני.

הסוג השני הוא השתוקקות הנפש לחטאים סמויים או חבויים. דחפים אלה מסוכנים יותר מהסוג הראשון. הסיבה נעוצה בכך שאדם המבצע חטאים ברורים אינו מודע לכך שהוא חוטא, וזהו המכשול העיקרי בתהליך התשובה. למרות זאת, לפחות בני האדם מגנים את החוטא, והחשש לכבודו או החשש מגינוי מצד אחרים עשוי למנוע מאותו אדם לבצע חטאים או שהדבר יכול לפחות להגביל את מעשיו במידה מסוימת. מאידך, אדם המבצע חטאים סמויים מן העין לא רואה עצמו כמי שסוטה מדרך הישר. עם חטאים אלה נמנים אהבת העושר, רדיפת הכוח במסווה של אמונה, התנשאות, יהירות, קנאה, צביעות וכדומה. קורבן רעות אלה אינו רואה עצמו כחוטא, ובמקרים מסוימים יכול אפילו להשתכנע בצדקתו. לפיכך רעות אלה מסוכנות יותר, שכן מדובר בחטאים המסתתרים בתוך הלב. חוליי גוף רבים תלויים בצורך לרפא מחלות לב. כמו כן, הסיבה הנוספת בשלה חטאים אלה כל כך מסוכנים היא שקשה מאוד לוותר עליהם. אנשים הסובלים מחוליים נסתרים שכאלה מציגים חזות חיצונית של אנשים מאמינים מאוד.

החטאים מהסוג השלישי הם הולכת שולל של הנפש, אשר מהיותם בהשפעת השטן, מתחפשים בתחפושת של אמונה, צדק ודת. הקוראן אומר:

אמנם, ביצירת הרקיעים והארץ ובהתחלפות לסירוגין של הלילה והיום, ובספינות המפליגות " בים עם כל המעשיר את האדם, ובמים שאללה שולח מהשמים ומצמיח את האדמה לאחר מותה ומפזר בה סוגים שונים של חיות, ובשינויי הרוחות והעננים הלוחצים בין השמים והארץ – ישנם סימנים לאותם אנשים המשתמשים בשכלם. ויש אנשים הלוקחים לעצמם אובייקטים של אמונה שאינם אללה כשוויים לאללה, ואוהבים אותם בדרך שבה היה עליהם לאהוב את אללה. אך המאמינים חזקים יותר באהבתם לאללה". (2, 164-165).

מבקש מאתנו היום להקריב את מה שאהבה נפשנו, מבחן הציות, כחידוש של מסע אברהם אפילו כאשר אהבה זו תואמת באופן מוחלט לסדר הטבעי, ומכוונת כלפי מי שקדמו לנו ו/או

כלפי הצאצאים שלנו. במקרה זה ה' מבקש אותנו לאהוב אותו יותר מאשר אנו אוהבים את ילדינו, יותר מאשר אנו אוהבים את המוסר שלנו, יותר מאשר אנו אוהבים את אמונתנו, יותר מאשר אנו אוהבים את הרוממות המוכרזת שלנו ואת הדוגמטיות שלנו. האינטלקט שלנו מונע באופן אינסטינקטיבי להבחין בין מה שכלול בהבנה שלנו לבין מה שמרוחק ממנה, אך אפילו המרוחקים יותר ממנה, חרף היותם מחוץ להיגיון והחוק, כלולים ברחמי האל לפני שנוצרו בפועל. באמצעות חסדו, כאשר המאמין סולח לאלו שהתעמרו בו, מצדיק את מגרעותיהם עבורם, הוא מתכבד בעבדות הרחום והחנן, Istighfar ומייחס אותם לאופיינו הפגום ומבקש וזו הסיבה בשלה הנביא מוחמד, תבוא עליו השלום והברכה, אמר "הכיני הנכון ביותר לכנות אדם הוא "עבדו של אללה (עבדאללה), או "עבדו של הרחום" (אבדור-רחמאן)".

הדילמה של הצדק

בן האדם עומד כיום, כבעבר, למול דילמה חוזרת ונשנית: מחד גיסא, עומדים הצווים המסתוריים של ה' ומאידך גיסא עומדים האב והאם, הבעל או האישה, ילדים, קרובים, מורים, רשויות דת. למי נקשיב? זהו המבחן היומיומי שלנו, והשאלה עליה אנו נקראים להשיב.

אם אנו מחשיבים עצמנו כאנשים דתיים, עלינו לכלול את הצדק בין התכונות המאפיינות אותנו. לפיכך עלינו לאחל לאחינו מה שאנו מאחלים לעצמנו, ולהימנע מלהדגיש את אותם כלים תיאורטיים ואותן פרשנויות, שניתן להשתמש בהם כדי להגן על זכויות קיימות וחוסר איזון נצחי.

רעיון הצדק מחייב יישום אותם הקריטריונים לפיהם אנו שופטים את עצמנו כלפי אחרים, והתייחסות לדתות המונותיאיסטיות בצורה שוויונית. אף קהילה אינה יכולה לתבוע לעצמה ולתחומה זכויות שאינה מוכנה להעניק לאחרים. אם מנהיגות דתית מסוימת תובעת לעצמה וה Tawbah מעמד של הגמוניה על התחום המשותף, הרי שיש בכך אות כי הנתיב של ה נתקל במכשול החוסם את דרכו. כל קהילה צריכה לשאוף לאיזון בין מרכיביה Istighfar ואסכולותיה השונים, וכל איש דת צריך לעשות כל שביכולתו להציג בפני הקהילה שלו קווים מנחים לגבי התחומים שבהם הופכת התשובה לצורך דחוף ומיידי

תשובה לקהילה האיסלמית בת-ימינו

Tawbah ביחס לקהילה האיסלמית, אנו סבורים כי מוסלמים בתקופתנו נקראים לבצע בתחומים הבאים Istighfar ׀

1. בן האדם הוא לעולם מטרה בפני עצמה, ואף פעם לא. **ערך פנימי של בן האדם** אמצעי. אנו נקראים לחשוב על כל המקרים שבהם הדגשת תפקיד האינטרסים

הקולקטיביים צמצמה את המרחב לזכויות האינדיבידואל, והדבר אופייני במיוחד באותן מדינות אשר המשטרים שלהן מתיימרים להיות "איסלמיים", המבקשות ליישם את "החוק האיסלמי". משעה שנעשה בדת שימוש כמכשיר כוח, הגישה הטוטליטארית מצמצמת את הפרט למרכיב חסר ערך בנכס קולקטיבי. בניגוד לכך – הקוראן – מלמד אותנו כי חיי כל אדם הם קדושים וראויים להגנה:

אלא אם מדובר בהרג אדם או – מסיבה זו, – אנו מורים לילדי ישראל כי כל ההורג אדם " יחשב הדבר כאילו הרג את כל האנושות כולה; וכל המציל נפש אחת – לחרחור הסתה בארץ כאילו הציל עולם ומלואו. והשליחים שלנו באו אליהם בסימנים ברורים, עם זאת חרף הדברים הללו, רבים מהם מבצעים מעשי זוועה בארץ". (5,32).

2. שוויון בין הגבר לאישה

האיסלם הציג את העיקרון שנשים הן אזרחיות בתחום החיים החברתיים, בכלכלה, בעבודה ובחינוך, והן ראויות להגנה מיוחדת והנאה מזכויות אפילו רחבות יותר מאלו הניתנות לגברים. מנקודת מבט זו הפצת האיסלם הייתה רפורמה רדיקלית, מאחר ובמיליה הערבי הפרה-איסלמי נשים נחשבו לרכוש פרטי של ראש המשפחה. עימאם אל-בוקארי מספר כי הנביא מוחמד אמר, "הטובים מקרבכם הם אלה המתייחסים לנשותיהם בצורה הטובה ביותר". ב"פותרות אל-מקייאה", השייך מוהידין אבן ערבי משיב למבקרי המלומדים המקבלים מורות נשים במילים "אל תסתתרו מאחורי קוצר הבנתכם, שכן הנביא מוחמד אמר "נשים שוות לגברים".

ברבות השנים, שכיחות המסורות האתניות שבו וקיבלו השפעה, והאפליה כנגד נשים מוצדקת במקרים רבים ב"שם האיסלם". מומחים בחוק האיסלמי הישן נהגו לקבל את פרשנות דברי הנביאים מנשים, ועישאה הייתה מדורגת בין השופטים העליונים ביותר בדורות הראשונים. בניגוד לכך, כיום, יש השוללים מנשים את הזכות לחינוך דתי וחילוני, וזוהי סיבה כנה Tawbah טובה להטיף להם ל

3. ההגנה על מרחב קדוש

החוק האיסלמי כולל חוקים מפורטים בנוגע לסטטוס המקומות הקדושים, ובפרט בנוגע סביב קודש הקדושים של haram למסגד הקדוש במכה, מדינה, וירושלים. בעוד שאזור ה מי שאינם מוסלמים, סטטוס כזה לא הוענק ע"י הנביא מוחמד מכה הוא מחוץ לתחום עבור למדינה (בה קיבל משלחת של נוצרים מנג'ראן בתוך המסגד) או ע"י עומאר לירושלים (בה). (העניק ליהודים ולנוצרים גישה חופשית למקומות הקדושים להם). מתוך שיקולים ארציים, כללים אלה לא מיושמים על כל ההשלכות הנובעות מהם, ובמקרים מסוימים אף מתעלמים או פועלים בניגוד להם. לא נשללת הגישה החופשית, אבל חלות מגבלות, אפילו בתחום האמונה. יהודים המגיעים להר הבית/הארם אל שריף, נאלצים להסוות את העובדה שהם מתפללים, ומונעים מהם להתפלל תפילות בקול רם. אפליה דומה היא מנת חלקם של מיליוני המוסלמים שאינם סעודים, העולים לרגל למכה או מבקרים במסגד הנביא במדינה. הגישה אינה נשללת מהם, אך נאסר עליהם לבצע מעשי אמונה מקובלים וראויים לשבח לפי האמונה הסונית, אך אשר אסורים לפי המונחים הוואאביים. כל זה קורה חרף העובדה שהוואאבים הם כת שנוסדה רק לפני כ- 300 שנה, והמספר הכולל של הוואאבים, בקרב הקהילה האיסלמית, אינו עולה על עשרה אחוזים.

ביקורים לקבר הנביא מוגבלים במיוחד. בעוד שלפי האמונה הסונית מוחמד עדיין חי בקברו, שוללים – בהשפעת המטריאליזם – והביקור בקברו משול לביקור כאילו היה חי, הוואאבים את אפשרות התקשורת בין חיים ומתים, ומאשימים את המדברים והמבקשים בקשות מלפני הנביא מוחמד בעבודת אלילים. שוטרים סעודיים נוהגים באלימות כלפי אותם עולי רגל סונים שאינם מודעים לגישה הכיתית הזו. הקריאה לבינלאומיות של מכה ומדינה, לשחרור הערים הקדושות, היא יעד להצהיר ששתי ערים אלה שייכות לקהילה המוסלמית בכללותה, ולא רק לכת הוואאבית. אותם מוסלמים שאינם מגלים נכונות להצטרף לקריאה לאינטרנציונליזציה ולזכור שכיבוד המקומות הקדושים הוא היבט חשוב Tawbah של שתי הערים נקראים לבצע של האמונה. כדברי הקוראן

האמת היא שכל המכבד את המקומות הקדושים של אללה - נובע מיושר הלבבות". (22,32).

4. הפנייה לדרכי שלום בפתרון קונפליקטים ומחלוקות

הקוראן מצווה על המוסלמים למנוע קונפליקטים בין-איסלמיים, להשכין שלום בין צדדים או מדינות מסוכסכים, ולהכריז אמברגו כנגד צד המסרב לקבל תיווך בדרך של שלום

אם שני גופים מאמינים נלחמים זה בזה, השכן שלום ביניהם; והיה ולאחר מכן תקף צד " אחד את משנהו, הילחם בצד התוקף עד שיחזור לציווי של אללה. והיה ונשנה הדבר וחוזר חלילה, השכן שלום ביניהם בשוויון, ופעל בצורה צודקת. אמנם, אללה אוהב את הצדיקים. כל המאמינים הם אחים. השכן שלום בין אחיך, וירא את אללה שיציג כלפיך את מידת הרחמים". (49, 9-10).

אפילו בנוגע לעיונות של אויב גלוי, אומר הקוראן

ואם נוטה הוא לשלום, נטה גם אתה לשלום, ושים את מבטך באללה. שהרי הוא השומע " (8, 61).

למרות שהצו הכללי בפסוק זה הוא ברור ומובן מאליו, יש אנשים המתחבאים מאחורי הדת ומעזים לטעון כי האיסלם מונע התפייסות בין מוסלמים לאויביהם לשעבר. יש לקרוא לאותם בעבור המוסלמים הלא מלומדים המהופנטים מקביעה אבסורדית, Tawbah אנשים לבצע זו, ואפילו יותר בעבור אותם מלומדים מוסלמים אשר חובתם להפריך טענה זו, אך נמנעים מלעשות זאת מתוך חשש או משיקולים תועלתיים.

5. זוהי המחלה – לדעתנו הצנועה. **שימוש לרעה בעושר להפצת פונדמנטליזם**
הכואבת ביותר המשפיעה על העולם המוסלמי בתקופתנו. חלק מוגבל של עולם זה חולש על משאבים עצומים, בעוד שהחלק האחר סובל מהעדר אמצעי קיום, מתקנים רפואיים בלתי הולמים ומבני חינוך בלתי מספקים.
האיסלם מבקש מהעשיר להוציא את עושרו בעזרה לעני, אך מדינות עשירות בעולם המוסלמי מתעניינות בעיקר בקידום הדה-קולטוריזציה של מדינות עניות, וכך קורה שהנחשלות ותת ההתפתחות הופכת למציאות בלתי משתנה. נעשה שימוש גלוי בתרומות להפיץ אסכולה אחת, כדי שתוכל להחליף את האסכולות העתיקות יותר. מדינות בהן רווחת האמונה הסוניית עמוסות בספרים באמצעותם מופצת האמונה הוואהאבית כאמונה הנכונה היחידה, ובתי ספר וסמינרים ווהאביים נפתחים במדינות בהם מרכזי הלימוד המסורתיים נתקלים במצוקה כספית.

הטפה לפונדמנטליזם ושליטת התוקף של הסופיזם הם שני היבטים בלתי נפרדים של הפרוייקט הזה לשינוי פני העולם האיסלמי. כדי להפוך לכלי יעיל בידי המדינות העשירות, אשר האינטרס העיקרי שלהן הוא בהגברת אי השוויון בחלוקת העושר, יש לשלול מן האיסלם את הממד הפנימי, המיסטי שלו, כדי שניתן יהיה לעצב אותו מחדש כאידיאולוגיה טוטאליטרית בת זמננו.

בעשותם כך, תועמלני הפונדמנטליזם מנסים לקחת לעצמם את הדת כאמצעי להגיע לכוח, וחיי העולם הבא הופכים כפופים לחלוטין לאינטרסים ארציים. זהו הסיכון החמור העומד בפני

האיסלם בעידן הנוכחי, והוא מהווה מקור סבל אמיתי למוסלמים. ההתגברות על מצב זה של מבוי סתום אינה אפשרית, אלא באמצעות רחמי אלוהים, ובאמצעים של התחדשות רדיקלית, הכרוכה הן במודעות הפרט והן במילייה האיסלמי בכללותו. אנו מבקשים מאלוהים, האל העליון, להגיע ליום שבו ימצאו המוסלמים במסורת ובממד הפנימי של האמונה שלהם את התרופה לרפא את חולי הפונדמנטליזם, וחוליים אחרים אשר בהכרח מתלווים אליו.